

Josef Scharbert. *Sachbuch zum Alten Testament*. Aschaffenburg (Patloch) 1981 ss. 531 + mapy.

Prof. J. Scharbert jest od r. 1968 profesorem zwyczajnym i kierownikiem Katedry Egzegezy i Teologii ST na uniwersytecie w Monachium. Zasłynął szczególnie pracami systematycznymi, a nadto dokonał przekładu i redakcji tzw. Einheitsbibel wydanej w 1980 r. Już kilka lat temu Autor wydał książkę pt. *Sachbuch zur Bibel*. Uwzględnił w niej także zagadnienia dotyczące NT. Doszedł jednak do przekonania, że trudno znać się na wszystkim i swoje zainteresowania ograniczył do ST. Jednakże w *Sachbuch zum Alten Testament* występują aluzje czy nawiązania do NT, które stanowią nieprzemijalne wartości zawarte w dawniejszej pozycji. To, co J. Scharbert prezentuje w swojej książce o „sprawach” (realiach) ST odpowiada najnowszemu stanowi badań egzegetycznych nad ST. Całość Autor dzieli na sześć części.

W pierwszej: *Znaczenie i określenie ST* zajmuje się trzema zagadnieniami: Kościół i ST; ST i „Stare Przymierze”; Podział na księgi, rozdziały i wiersze. Z tytułu wynika, że Autor z góry zaznacza, iż pragnie zaprezentować pogląd katolickiego Kościoła na ST, jeśli chodzi o jego znaczenie w ogóle jako zbioru ksiąg natchnionych i zaliczonych przez Kościół do kanonu.

Drugi rozdział ma charakter krytycznego poglądu na genezę i treść ksiąg ST według podziału na grupy: Pięcioksiąg; Dzieło Deuteronomistyczne; Dzieło Kronikarskie; Pozostałe „Dzieła Historyczne” ST; Zbiór Pieśni; Księgi Mądrościowe; Księgi Prorockie. Następnie Autor przechodzi do omówienia kanonu i jego historii. Poniekąd słusznie, gdyż kanon jest czymś wtórnym w relacji do ksiąg już istniejących.

Czwarty rozdział poświęcony jest hermeneuetyce biblijnej szeroko pojętej. Poszczególne paragrafy tego rozdziału dotyczą motywów zajmowania się Biblią, przesłanek i warunków zrozumienia czy określenia sensu Pisma św., środowiska i powstania tekstów biblijnych, historii tradycji i oddziaływania (Wirkungsgeschichte) tekstu biblijnego, nadto pojęcia historii Zbawienia oraz troski Kościoła dotyczącej studium Pisma św. i krzewienia myśli biblijnej. Piąta część zawiera prawie wszystkie problemy związane z tekstem ST, począwszy od języka biblijnego aż po najnowsze przekłady w języku niemieckim.

Nader ciekawe jest ujęcie szóstej części czy rozdziału już w samym tytule: *Historia doświadczenia Boga przez Izrael*. Autor wychodzi widocznie z założenia, że ST jako zbiór ksiąg mówi (tylko) z perspektywy tego doświadczenia. Jest w tym wiele racji i chyba na pogląd ten miał wpływ G. von Rad, co najmniej w pewnym stopniu. Na pewno z tej płaszczyzny nawet trzeba rozpatrywać ST. Niemniej jednak akcent został położony na człowieka. A przecież ST jest Księgą Boga, który się objawia. Refleksja nad objawieniem jest wtórna, jakkolwiek natchniona. Dlatego wydaje się, że w każdej książce poruszającej tematykę z zakresu teologii biblijnej ST należy uwzględnić i to, co Bóg mówi (objawienie) i to, co człowiek odbiera, jak to odbiera i formułuje, w jakim to się odbywa czasie, w jakich okolicznościach i dla kogo przeznaczona Słowo Boże, a także, jaka przy tym przyświeca mu idea czy cel.

Autora można o tyle usprawiedliwić, że nie pisze wyraźnej teologii ST, lecz kreśli rodzaj historii zbawienia, rozpoczynającej się

od patriarchów. Ale protologia stanowi także refleksję teologiczną, a o niej mało się dowiadujemy. *Sachbuch zum Alten Testament* zakończony jest appendixem. Dotyczy on wiele ważnych tekstów Pięcioksięgu, podziału na tradycje J, E i P; Dokumentów z układu pomiędzy królem Hetytów Mursziliszem II a królem Ugant Nigmeą (około 1330 przed Chr.); Talmudu na temat Kanonu i autorów ksiąg biblijnych; Konstytucji dogmatycznej II Soboru Watykańskiego o Bożym Objawieniu.

Spis literatury zawiera podstawowe pozycje dotyczące egzegezy ST.

Książka prof. J. Scharberta jest niezwykłą kopalnią wiadomości z dziedziny ST informującą o najważniejszych kwestiach związanych ze ST z uwzględnieniem najnowszych zdobyczy naukowych. Warto ją przetłumaczyć na język polski.

Hugolin Langkammer OFM

Hugolin Langkammer OFM. *Słownik biblijny*. Katowice 1981 ss. 168. Księgarnia św. Jacka.

W ostatnim dziesięcioleciu ukazały się w języku polskim dwa słowniki biblijne. Obydwa jednak są tłumaczeniami z języka francuskiego i obydwaj są niekompletne. Pierwszy – *Słownik teologii biblijnej*, jak wskazuje sam tytuł, zawiera tylko hasła teologiczne, drugi natomiast – *Słownik Nowego Testamentu* obejmuje wprawdzie bogaty zestaw haseł, ale wyłącznie nowotestamentowych. Brak więc było dotąd w Polsce słownika biblijnego, który w sposób zwięzły, przystępny, nowoczesny i rzeczowy obejmowałby swym zakresem tematycznym obydwaj Testamenty i możliwie wszystkie problemy związane z lekturą i studium Pisma św. Lektura ta z każdym rokiem coraz bardziej upowszechnia się w naszym kraju. A ponieważ Biblia nie jest księgą łatwą, dlatego tak studenci, jak i wierni domagają się pomocy w jej odczytaniu i zrozumieniu. Słownik O. H. Langkammera wychodzi naprzeciw tym postulatam. O jego potrzebie i aktualności świadczy fakt błyskawicznego rozejścia się całego nakładu.

Cechą specyficzną tego słownika jest jego wszechstronność, integralność, nowoczesność ujęć węzłowych zagadnień egzegetycznych oraz szerokie uwzględnienie teologii biblijnej obydwu Testamentów. Ta specyfika świadczy o jego wartości i wróży mu duże powodzenie.

W czym się ujawnia wszechstronność i integralność tego słownika? Czytelnik Biblii i student teologii znajdą w tym dziele wszystkie podstawowe zagadnienia wchodzące w zakres współczesnej biblistyki, rozumianej w najszerszym tego słowa znaczeniu. Znajdą

najpierw zestaw haseł dotyczących problematyki tzw. wstępu ogólnego do Biblii. Zawiera on odpowiedzi na podstawowe pytania biblijne. Czym jest Biblia w rozumieniu teologii katolickiej? Jak ją należy interpretować? Odpowiedzi na te pytania znajdują się w hasłach: Biblia, natchnienie, kanon, hermeneutyka biblijna, apokryfy. Chociaż hasła te są zwięzłe, to jednak podają aktualny stan wiedzy w tym względzie; uwzględniają najnowsze dokumenty Kościoła i osiągnięcia prac egzegetów. Po ogólnym zapoznaniu się z Biblią następuje lektura ksiąg świętych. I tu dopiero widać w pełni przydatność słownika. Jest on prawdziwym przewodnikiem i towarzyszem lektury.

Podaje najpierw dosyć obszerne wstępy do każdej księgi. Kto napisał księgę, kiedy, komu ją przeznaczył, jaki miał cel? Odpowiedzi na te pytania uzupełnia wiadomościami o charakterze literackim i treści teologicznej danej księgi. Wstępy te należą bezsprzecznie do najlepszych części słownika. Wprowadzają one w lekturę księgi, uczulają na jej centralne idee. Znajomość środowiska, w którym powstała Biblia, ma niemińsze znaczenie dla jej poprawnego odczytania niż wstępy do poszczególnych ksiąg. Wprowadzenie w środowisko zajmuje poczesne miejsce w słowniku. Uwzględnione zostało środowisko wschodnie (np. Ararat, Asyria, Artakserkses I, Babel, Babilonia, Eufrat, Mezopotamia, niewola babilońska, Dariusz, Hammurabi i jego kodeks itd.), egipskie (Achikar, Amarna, Egipt, faraon, Horeb, Hyksosi, Kadesz, Synaj itd.), palestyń-